

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10049611>

Accepted: 20.08.2023

Türkiye Ekonomisi İçin Ekonomik Küreselleşme Sürecinin İşsizlik Oranları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi¹

Examination of the Effect of the Economic Globalization on Unemployment Rates for the Turkish Economy

Faruk MİKE

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Bahçe Meslek Yüksekokulu
farukmike@osmaniye.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9194-1679>

Ahmet KARDAŞLAR

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Bahçe Meslek Yüksekokulu
ahmetkardaslar@osmaniye.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6415-8822>

Özet

Bu çalışma ekonomik küreselleşme sürecinin işsizlik oranları üzerindeki etkisini Türkiye ekonomisi için incelemeyi amaçlamaktadır. 1988-2020 yıllık dönemlerinin dikkate alındığı çalışmada, farklı eşbütünleşme testlerini dikkate alan Bayer ve Hanck (2012) eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Bu kapsamda işsizlik oranları ile ekonomik büyüme, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dışa açıklık ve nüfus değişkenleri arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı araştırılmaktadır. Elde edilen bulgularda doğrudan yabancı sermaye yatırımları dışındaki tüm değişkenler için tespit edilen katsayıların istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Daha spesifik olarak ifade etmek gerekirse, uzun dönemde ekonomik büyüme ve dışa açıklık parametreleri ile işsizlik oranları arasında negatif, nüfus ile işsizlik oranları arasında ise pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre ekonomik büyüme ve dışa açıklık oranlarında yaşanan artışlar Türkiye ekonomisindeki işsizlik oranlarını azaltıcı, nüfusta yaşanan artışlar ise işsizlik oranlarını hızlandırıcı etkiler meydana getirmektedir. Bu kapsamda Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ve dış ticaret performanslarının işsizlik politikalarını belirlemede oldukça önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından işsizlik oranları üzerinde yeterli katkı alınamadığı dikkat çekmektedir. Çalışmada son olarak seriler arasındaki nedensellik ilişkisi Breitung ve Candelon (2006) tarafından geliştirilen frekans alanından nedensellik testi kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular ekonomik küreselleşme

450

¹ Bu çalışma 24-27 Kasım 2022 tarihinde Antalya'da gerçekleştirilmiş olan 4. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimleri Kongresi'nde aynı başlıkla sunulmuş ve sonrasında yazarlar tarafından kapsamı genişletilerek makale haline getirilmiştir.

parametrelerinden sadece doğrudan yabancı sermaye yatırımları için işsizlik oranlarına doğru uzun ve orta dönemde nedensellik ilişkisinin varlığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Küreselleşme, İşsizlik, Bayer-Hanck Eşbütünleşme Testi, Türkiye.

JEL Sınıflandırması: F66, E24, C32

Abstract

This study aims to analyse the effect of the economic globalization process on unemployment rates for the Turkish economy. For this purpose, we use the Bayer and Hanck (2012) cointegration analysis which takes into account different cointegration tests for the period from 1988 to 2020 and investigate the existence of a long-run relationship between unemployment rates and economic growth, foreign direct investment, trade openness and population in Turkey. The results indicate that all variables have statistically significant coefficients except for foreign direct investment. More specifically, there is a negative relationship between economic growth and trade openness and unemployment rates, and a positive relationship between population and unemployment rates in the long run. Accordingly, increases in economic growth and openness rates reduce unemployment rates in the Turkish economy, whereas increases in population have an accelerating effect on unemployment rates. This means that economic growth and foreign trade performances are important issues in determining unemployment policies for the Turkish economy. On the other hand, it is noteworthy that there is not enough contribution to unemployment rates, especially from foreign direct investments. Finally, the study also examines the causal relationship between series using the frequency domain causality test developed by Breitung and Candelon (2006). Based on the parameters of economic globalization, the causality test results reveal that there is a unidirectional causal relationship from foreign direct investment to unemployment rates in the medium and long run in Turkey.

Keywords: Economic Globalization, Unemployment, Bayer-Hanck Cointegration Test, Turkey

JEL Classifications: F66, E24, C32

1. Giriş

Karşılıklı bağımlılıkların her geçen gün arttığı dünyada, iktisadi büyümenin getirdiği toplam kazancın ülkelere mümkün olduğunca fazla dağıtılması fikriyle ortaya çıkan küreselleşme kavramı, dinamik ve çok boyutludur. Bu nedenle farklı tanımlamalar ortaya atılsa da her bir tanımlama küreselleşmenin daha iyi anlaşılması için katkı sağlamaktadır. Örneğin Robertson (1992) küreselleşme kavramını dünyanın sıkışması olarak tanımlarken, Held ve McGrew (2000) kıta ötesi etkinlik yaratarak dönüşüme neden olan bir süreç olarak nitelendirmektedir. Robins (2005) ise ticarete konu olan malların, bireylerin ve bilginin yer değişimine imkân tanıyan hareketliliğe küreselleşme demektedir. Savitch (2002)'e göre de teknolojik yenilik, malların standartlaşması,

uluslararası entegrasyon artışı ve karşılıklı bağımlılık dolayısıyla artan savunmasızlık küreselleşmeyi ifade etmektedir.

Genel itibarıyla değerlendirildiğinde küreselleşme süreci ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel açıdan bütünleşmeyi ve yerel ve ulusalın sınır ötesine taşınmasını gerekli kılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında farklı boyutları olduğu anlaşılan küreselleşme olgusunda, ön plana çıkan temel unsur küreselleşmenin ekonomik boyutudur. Ekonomik küreselleşme, temel olarak ülke ekonomilerinin dışarıya açılarak dünyanın tek bir pazar haline gelmesini ve ekonomik ilişkilerin artarak ülkelerin yakınlaşmasını ifade etmektedir. Ekonomik küreselleşme arttıkça, her türlü mal ve hizmet ülke sınırlarını daha kolay aşmakta ve dolayısıyla teknoloji hızla dünya genelinde yayılmaktadır (Aydemir ve Kaya, 2007: 268). Teknolojinin bu denli hızla yayılması ise ülkelerin ekonomik işlemlerini yapmalarında kolaylık sağlamakta, kısacası birbirini besleyen karşılıklı bir süreç yaşanmaktadır. Habermas (2002) ise ekonomik küreselleşmenin farklı bir noktaya dikkat çekerek, milli devletlerin vazifelerini değiştiren ulus-aşırı bir ekonomik sistem olduğunu söylemektedir. Ekonomik küreselleşme daha çok liberal piyasaya atıfta bulunmaktadır. Bu nedenle mal ve hizmetlerin ulus ötesine taşınmasını kolaylaştıran bir süreci ifade etmektedir (Steger, 2003: 37).

Küreselleşmenin ekonomik boyutu, hiç kuşkusuz zamanla ülkelerin tüm makro büyüklüklerine etki etmekte ve işgücü piyasası da bundan payını almaktadır. Nitekim ekonomik küreselleşme ile artan dış ticaret, ülke ekonomilerinin işgücü talebinin esnekliğini arttırmaktadır. Çünkü işveren ve tüketiciler, dış ticaret yaparak dolaylı olarak yurt dışında bulunan işçiyi yerli işçiye ikame edebilmektedir. Bu da yerli ülkede başta ücret olmak üzere, istihdama, işsizliğe ve pazarlık gücüne yansımaktadır (Rodrik, 1997: 33). Bu noktada Ricardo Teorisi ve Heckscher-Ohlin Teorisi olmak üzere ekonomik küreselleşmenin işsizlik üzerine etkisi teorik bakımdan iki farklı açıdan açıklanmaktadır.

Tek üretim faktörünün emek olduğunu varsayan Ricardo Teorisine göre ekonomik küreselleşme ile dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve daha fazla dış ticaret yapılması, işsizliği azaltabilmektedir. Bunun nedeni, dış ticaretin yurt içinde üretilen bir ürünün yurt içi fiyatını arttırması ve dolayısıyla emeğin marjinal ürününün artmasıdır. Emeğin marjinal ürününün artması da işsizliği azaltacak ve istihdam fırsatları yaratacaktır. İki sektör ve iki faktörün (emek ve sermaye) olduğunu varsayan Heckscher-Ohlin Teorisine göre ise dış ticaret yapılmadan önceki şartlarda, emek yoğun ürünlerin göreceli fiyatları, sermaye yoğun ürünlerin göreceli fiyatlarından daha düşük olacaktır. Ancak mevcut işgücü daha fazla emilerek işsizlik azalacaktır. Ayrıca bir ülke dış ticaretini serbestçe yaptığından sermaye yoğun ürünlerin göreceli fiyatında artış meydana gelecektir. Bu da emek karşılığında sermaye talebinin artmasına yol açacak, sonucunda ortalama ücret düşecek ve işsizlik artacaktır (Prasetyo, 2022: 313). Kısacası, bu teorinin savunusu emek bol ülkelerde dış ticaret sonrası artan işsizliğin, sermaye zengin ülkelere doğru ilerledikçe azalacağı yönündedir. Tüm bunların yanı sıra, artan ekonomik küreselleşmenin ihracatı arttırması nedeniyle

işgücüne yeni fırsatların yaratılmasının işsizliği azaltacağı ya da artan ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyümenin toplam talebi arttırarak işsizliği azaltacağı yönünde görüşler de mevcuttur (Kien ve Heo, 2009: 81).

Görüldüğü üzere ekonomik küreselleşmenin işsizlik üzerine etkisi konusundaliteratürde ortak bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin ekonomik küreselleşmeparametrelerinin işsizliğe etkisini araştırarak, doğru ekonomi politikalarınınseçilebilmesine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Çalışmanın devam eden bölümlerinde öncelikle mevcut yazında yer alan çalışmalardan oluşturulmuş bir literatür özetine yer verilmektedir. Daha sonrasında ekonometrik yaklaşım bulunmakta olup veri seti, model ve ampirik bulgular sunulmaktadır. Sonuç bölümünde ise elde edilen sonuçlar ve buna bağlı politika önerileri yer almaktadır.

2. Literatür Taraması

Ekonomik küreselleşmenin işsizliğe etkisi üzerine dair mevcut literatür incelendiğinde, işsizliği arttırdığı ya da azalttığı konusunda ortak bir görüş birliğine varılamadığı görülmektedir. Tablo 1, yapılan literatür incelemesinden oluşturulmuş bir özet içermektedir.

Tablo 1. Literatür Taraması

Yazar/Yıl	Ülke/Periyot	Yöntem	Sonuç
Dutt vd. (2009)	92 Ülke 1990-2000	En Küçük Kareler Yöntemi	Ticari açıklık, işsizlik oranı üzerinde anlamlı ve negatif etkiye sahiptir.
Felbermayr vd. (2011)	20 OECD Ülkesi 1990-2006	Panel Veri Analizi	Artan ticari açıklık, işsizliği azaltmaktadır.
Soomro vd. (2012)	Pakistan 1971-2009	Otoregresif Koşullu Değişen Varyans	Ekonomik küreselleşmenin, işsizlik üzerinde anlamlı ve olumlu etkisi vardır.
Özel ve Sezgin (2013)	Türkiye 2005:01-2012:01	Vektör Otoregresif Model (VAR)	Ticari açıklığın işsizlik oranını azaltıcı etkisi bulunmuştur.
Freund ve Rijkers (2014)	94 Üst Gelir, Orta Gelir ve Geçiş Ülkesi 1980-2001	Regresyon Analizi	Ticari açıklık göstergeleri ile ekonomik küreselleşme, işsizlik oranı üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahiptir.
Cheema ve Atta (2014)	Pakistan 1973-2010	ARDL Sınır Testi	Ticari açıklık arttıkça işsizlik azalmaktadır.
Awad ve Youssof (2016)	Malezya 1980-2014	ARDL Sınır Testi	Ekonomik küreselleşme, işsizliği negatif yönde etkilemektedir.
Anjum ve Perviz (2016)	75 İşgücü Yoğun, 44 Sermaye Yoğun Ülke	Panel Veri Analizi	Ticari açıklık işgücü yoğun ülkelerde işsizliği azaltmakta, sermaye yoğun ülkelerde ise arttırmaktadır.

Gozgor (2017)	87 Ülke 1991-2014	En Küçük Kareler Yöntemi		Küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarının yapısal işsizliğe etkisi negatif ancak istatistiksel olarak anlamsızdır.
Lim ve Burgoon (2017)	28 Asya Ülkesi 2003-2007	Anket Çalışması		Küreselleşmenin işsizliği azaltıcı etkisi bulunmamaktadır.
Siddiqa vd. (2018)	Gelişmekte Olan Ülkeler 2003-2013	Sabit Etkiler ve Driscoll ve Kraay Testi		Ekonomik küreselleşme, işsizlik oranı üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.
Altiner vd. (2018)	16 Yükselen Piyasa Ekonomisi 1991-2014	Durbin-Hausman Eşbütünlük testi ve DSUR		Ekonomik küreselleşme Kolombiya, Hindistan, Macaristan, Malezya, Güney Afrika, Polonya ve Türkiye'de işsizlik oranlarını artırırken, Brezilya, Endonezya, Çin, Meksika, Pakistan, Filipinler, Peru, Tayland ve Rusya'da azaltmaktadır.
Sönmez ve Özerkek (2018)	İstatistiksel Bölge Sınıflandırmasına Göre Türkiye'deki 26 Alt Bölge 2004-2013	Dinamik Panel Veri Analizi		Dışa açıklığın genç işsizlik üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.
Awad (2019)	50 Afrika Ülkesi 1994-2013	Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM)		Ekonomik küreselleşme arttıkça genç işsizlik azalmaktadır.
Mike (2020)	23 Gelişen Piyasa Ekonomisi	GMM		Ekonomik küreselleşme işsizlik oranlarını pozitif yönde etkilemektedir.
Mete (2021)	35 OECD Ülkesi 2005-2018	GMM		Ekonomik küreselleşme, genç işsizliği negatif yönde etkilemektedir.
Prasetyo (2022)	ASEAN Ülkeleri 1996-2021	GMM		Ekonomik küreselleşme ve ticari açıklık, işsizlik üzerinde anlamlı ve pozitif etkiye sahiptir.

3. Ekonometrik Yaklaşım

3.1. Veri Seti ve Model

Bu çalışma ekonomik küreselleşme sürecinin işsizlik oranları üzerindeki etkisini Türkiye ekonomisi için 1988-2020 yıllık gözlemleri doğrultusunda araştırmaktadır. Ekonometrik analizler için uygulanacak ampirik model Denklem (1)'de yer almaktadır:

$$\ln UNEMP_t = \alpha_0 + \beta_1 \ln GDP_t + \beta_2 \ln FDI_t + \beta_3 \ln TRADE_t + \beta_4 \ln POP_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Denkleimde bağımlı değişken olarak yer alan UNEMP parametresi Türkiye'nin işsizlik oranlarını ifade etmektedir. Bağımsız değişken olan GDP, kişi başına düşen reel gayrisafi yurtiçi hasılayı (GSYİH), FDI doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını, TRADE dışa açıklık oranını ve son olarak POP toplam nüfus düzeyini ifade etmektedir. Değişkenlere dair tanımlamalar, Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Değişkenlere Dair Tanımlamalar

Sembol	Değişken	Kaynak
UNEMP	İşsizlik Oranı (%)	IMF-IFS
GDP	Kişi Başına Düşen Reel GSYİH (sabit 2015 ABD \$)	Dünya Bankası
FDI	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (GSYİH'nin %'si)	UNCTAD
TRADE	Mal ve Hizmet İhracatı (GSYİH'nin %'si) Mal ve Hizmet İthalatı (GSYİH'nin %'si)	Dünya Bankası
POP	Toplam Nüfus	Dünya Bankası

Not: IMF-IFS: Uluslararası Para Fonu – Uluslararası Finansal İstatistikleri. **UNCTAD:** Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı.

Modelde yer alan doğrudan yabancı sermaye yatırımı ve dışa açıklık oranı parametreleri, ekonomik küreselleşme sürecinin temel unsurları olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda analizlerde temel odak noktası söz konusu iki değişkenin işsizlik oranları etkisi üzerindeki etkilerine yönelik olacaktır. Bu parametreler ekonomik küreselleşmenin iki önemli ayrımı olan sermaye akımları ile ticaret akımlarını ifade etmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları stok değer olarak analize eklenmiştir. Dışa açıklık oranı ise [(İhracat + İthalat)/GSYİH] denklemi aracılığıyla tarafımızdan derlenmiştir. Literatürde farklı sonuçlar işaret edilmekle birlikte söz konusu değişkenlerden temel beklentimiz, Türkiye'deki işsizlik oranlarını azaltıcı etkilere sahip olmaları yönündedir.

Analizler işsizlik oranı verilerindeki kısıt nedeniyle 1988-2020 dönemleri için gerçekleştirilmiştir. Denkleminde yer alan α_0 parametresi sabit terimi ve ε_t parametresi ise hata terimini ifade etmektedir. β_1 , β_2 , β_3 ve β_4 parametreleri ise sırasıyla ekonomik büyüme, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dışa açıklık ve toplam nüfus miktarı için esneklik katsayılarıdır. Değişkenler logaritmaları alınarak analizlere dahil edilmiştir.

3.2. Ekonometrik Yöntem

Ekonometrik analizlerde kullanılan eşbütünleşme testleri farklı sonuçlar verebilmektedir. Bayer ve Hanck (2012) bu durumdan hareket ederek Engle ve Granger (1987), Johansen (1988), Boswijk (1994) ve Banerjee vd. (1998) eşbütünleşme testlerini birlikte ele alan ve bu testlerden üstün yönleri olan bir eşbütünleşme testi geliştirmişlerdir. Bayer ve Hanck (2012), eşbütünleşme testlerine ait olasılık değerlerinin ve Fisher (1932) formüllerinin kullanılmasını önermektedir.

Fisher (1932), her bir testten elde edilen p-değerlerinin (p_i) kullanılarak Fisher istatistiğinin elde edildiği bir yöntem önermiştir. Fisher (1932), p_i 'nin doğal logaritma dönüşümünü uygulayarak, aşağıdaki test istatistiğini oluşturmuştur:

$$\text{Fisher} = -2 \sum \log p_i \quad (2)$$

Bayer ve Hanck (2012), Fisher (1932) yaklaşımı dikkate alınarak iki farklı test istatistiğinin hesaplanmasını önermektedir. Önerilen test istatistikleri Denklem (3) ve Denklem (4) kullanılarak hesaplanmaktadır:

$$\text{EG} - \text{JOH} = -2 [\ln(\text{PEG}) + \ln(\text{PJOH})] \quad (3)$$

$$\text{EG} - \text{JOH} - \text{BO} - \text{BDM} = -2 [\ln(\text{PEG}) + \ln(\text{PJOH}) + \ln(\text{PBO}) + \ln(\text{PBDM})] \quad (4)$$

Burada, Engle ve Granger (1987) eşbütünleşme testinin olasılık değeri PEG; Johansen (1988) eşbütünleşme testinin olasılık değeri PJOH; Boswijk (1994) eşbütünleşme testinin olasılık değeri PBO; Banerjee vd. (1998) eşbütünleşme testinin olasılık değeri ise PBDM ile gösterilmektedir. Fisher istatistikleri değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisini araştırmak için yapılandırılmıştır. Denklem (3) ve Denklem (4)'den elde edilen test istatistiğinin kritik değerden büyük olması halinde boş hipotez reddedilmektedir. Dolayısıyla değişkenlerine eşbütünleşik olduğuna karar verilmektedir.

3.3. Ampirik Bulgular

Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlığını tespit etmek amacıyla Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF		PP	
	Düzye	Birinci Fark	Düzye	Birinci Fark
lnUNEMP	-1.301 (0)	-4.869 (0)*	-1.168 [6]	-6.5128 [20]*

lnGDP	-0.033 (0)	-6.034 (0)*	0.148 [4]	-36.166 [4]*
lnFDI	-0.198 (2)	-6.449 (1)*	-0.437 [2]	-9.697 [0]*
lnTRADE	-0.773 (8)	-3.502 (7)**	-0.853 [7]	-6.937 [18]*
lnPOP	-0.714 (8)	-3.200 (8)**	-1.445 [4]	-1.559 [3]

Not: *, ** ve *** simgeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Parantez içinde verilen değerler gecikme uzunluğunu göstermektedir. Köşeli parantez içindeki değerler bant genişliğini ifade etmektedir.

Tablo 3’te görüldüğü üzere ADF ve PP test sonuçları birlikte ele alındığında değişkenlerin düzeyde birim köklü olduğu görülmektedir. Bu durumdan hareketle serilerin birinci farkları alındığında ise serilerin durağan hale geldikleri görülmektedir. Bayer ve Hanck (2012) eşbütünleşme testi, ele alınan serilerin I(1) olma koşulunu gerektirdiğinden eşbütünleşme ilişkisinin araştırılabilmesi için gerekli önkoşul sağlanmaktadır. Bayer ve Hanck (2012) eşbütünleşme testinden elde edilen sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	Engle-Granger	Johansen	Banerjeevd.	Boswijk
Test İstatistikleri	-3.564 (0.282)	57.975 (0.000)*	-5.148 (0.001)*	47.454 (0.000)*
Bayer-Hanck (2012) Eşbütünleşme Testi				
	Fisher Test İstatistiği	Kritik Değerler		
		%1	%5	%10
EG – JOH	57.793*	15.845	10.576	8.301
EG – JOH – BO -BDM	125.930*	30.774	20.143	15.938

Not: *, ** ve *** sırasıyla; %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Parantez içinde verilen değerler p-değerlerini göstermektedir.

Tablo 4 ile verilen Bayer-Hanck (2012) testi sonuçları incelendiğinde elde edilen Fisher istatistikleri (EG – JOH ve EG – JOH – BO -BDM), kritik değerlerden büyük olarak elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre boş hipotez reddedilmektedir. Buna göre serilerin eşbütünleşik olduğuna karar verilmektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin elde edilmesi, ele alınan serilerde uzun dönemli ilişkinin varlığını desteklemektedir.

Bu çalışmada uzun dönem eşbütünleşme katsayıları Stock ve Watson (1993) tarafından literatüre kazandırılan DOLS yöntemi ile bulunmuştur. DOLS yöntemi, otokorelasyon veya içsellik sorunlarının olmaması durumunda güçlü ve tutarlı tahminler üretebilmektedir. DOLS yöntemi kullanılarak elde edilen uzun dönem eşbütünleşme katsayıları Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5. Uzun Dönem Eşbütünleşme Katsayıları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	p-değeri
lnGDP	-1.22	0.461	-2.649	0.016**
lnFDI	0.28	0.222	1.257	0.225
lnTRADE	-0.73	0.286	-2.570	0.019**
lnPOP	3.29	1.191	2.765	0.013**
C	-43.91	18.167	-2.417	0.027**

Not: *, ** ve *** sırasıyla; %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 5 incelendiğinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları değişkeni hariç elde edilen katsayıların tamamının istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir. Buna göre ekonomik küreselleşme sürecinin önemli parametrelerinden bir tanesi olan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye’deki işsizlik oranları üzerinde herhangi bir belirleyici role sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan ekonomik küreselleşmenin diğer önemli parametresi olan dışa açıklık oranının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir katsayıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna göre dışa açıklık oranında meydana gelecek %1’lik bir artış Türkiye’nin işsizlik oranları üzerinde %0.73 oranında bir azalmaya neden olmaktadır. Bu durum beklenenin aksine ekonomik küreselleşme sürecinin Türkiye’deki işsizlik oranları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Özellikle Türkiye’deki tüketim kalıplarındaki eğilimin son yıllarda ithal mallara yönelimi bu olumsuzluğun nedeni olarak görülmektedir. Başta tarım, sanayi ve teknoloji ürünleri olmak üzere, yoğun istihdam imkânlarının sağlandığı bu sektörlerde yerli üretimin yerine yabancı malların ithalatının teşvik edilmesi Türkiye’nin işgücü piyasasına zarar vermektedir.

Diğer taraftan dışa açıklık oranı gibi ekonomik büyüme parametresi içinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir katsayı elde edilmiştir. Buna göre gayrisafi yurtiçi hasıla düzeyinde meydana gelecek %1’lik artış Türkiye’nin işsizlik oranları üzerinde yaklaşık %1.22 oranında azalma meydana getirmektedir. Bu durum Türkiye’de yaşanan ekonomik büyüme süreçlerinin istihdam piyasasını desteklemediğini ifade etmektedir. Son olarak analizlerden toplam nüfus düzeyi ile işsizlik oranları arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Toplam nüfus miktarı için elde edilen

katsayının büyüklüğü (3.29) dikkate alındığında, Türkiye'nin işsizlik oranları üzerindeki en belirgin etkinin bu parametre tarafından gerçekleştiği söylenebilir.

Çalışmada son aşamada değişkenlerin birbirinin nedenseli olup olmadığı Breitung ve Candelon (2006)'a ait frekans alanından nedensellik testi kullanılarak incelenmiştir. Bu kapsamda düşük frekanslar için $\omega = 0.5$, orta frekanslar için $\omega = 1.5$ ve yüksek frekanslar için $\omega = 2.5$ değerleri seçilmiştir. Kalıcı nedensellik ilişkileri belirlemek için $\omega = 0.5$ düşük frekanslı ölçüm, geçici nedensellik ilişkileri belirlemek için ise $\omega = 2.5$ yüksek frekanslı ölçüm kullanılmaktadır. Tablo 6'da Breitung ve Candelon (2006) nedensellik test sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Nedensellik testi sonuçları

	Uzun Dönem ($\omega = 0.5$)	Orta Dönem ($\omega = 1.5$)	Kısa Dönem ($\omega = 2.5$)
lnGDP → lnUNEMP	5.942***	1.423	1.190
lnUNEMP → lnGDP	6.188**	0.423	0.183
lnFDI → lnUNEMP	7.587**	5.172***	2.060
lnUNEMP → lnFDI	4.784***	1.120	1.981
lnTRADE → lnUNEMP	2.471	0.912	0.890
lnUNEMP → lnTRADE	2.967***	4.436***	2.733***
lnPOP → lnUNEMP	3.136***	2.926***	2.910***
lnUNEMP → lnPOP	1.313	1.446	1.291

Not: *, ** ve *** sırasıyla; %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 6'da yer alan nedensellik analizi sonuçları incelendiğinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından işsizlik oranına doğru kısa dönemde (yüksek frekanslarda) bir nedensellik ilişkisi söz konusu değilken uzun ve orta dönemde nedensellik ilişkisinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca toplam nüfus düzeyinden işsizlik oranına ve işsizlik oranından dışa açıklık oranına doğru kısa, orta ve uzun dönemde nedensellik ilişkisi elde edilmiştir. Kişi başına düşen reel gayrisafi yurtiçi hasıladan işsizlik oranına ise sadece uzun dönemde (düşük frekanslarda) nedensellik ilişkisi elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre toplam nüfus düzeyinden işsizlik oranına, işsizlik oranından dışa açıklık oranının nedenselliğin kalıcı olduğu tespit edilmiştir.

4. Sonuç

Bilindiği üzere insanlık tarihi varlığı süresince dönüm noktası olarak adlandırılabilir bazı önemli devrimlere tanıklık etmiştir. Söz konusu devrimler genel hatlarıyla tarım, sanayi ve küreselleşme başlıkları altında sınıflandırılabilir. İlk insanların avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik hayata geçtiği tarım toplumu, sonrasında kendisini makine ve fabrika üretimlerinin kitlesel boyutlara ulaştığı sanayi toplumuna bırakmıştır. Günümüzde ise bilgi ve teknolojinin hızlı bir gelişme ve yayılma süreci yaşadığı küresel toplumun merkezinde bulunmaktayız. Bu süreç insanların bireysel refahları kadar ülkelerin sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapılarını doğrudan etkileyen önemli etkilere ya da boyutlara sahiptir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan küreselleşmenin ekonomik boyutu ise genel itibariyle mal, hizmet ve faktör (işgücü, sermaye, teknoloji) hareketlerinin küresel ölçekte hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleşmesini ifade etmektedir. Bu tanıma uygun olarak literatürde küreselleşmenin ekonomik boyutları ile çeşitli makroekonomik göstergeler arasında oldukça büyük bir araştırma alanı bulunmaktadır. Yaygın görüş ekonomik küreselleşmenin ülkelerin sermaye ve teknoloji akımlarını kolaylaştırdığına ve bu sayede ekonomik büyümenin artmasına katkı sağladığına yöneliktir. Bununla birlikte çalışmamızın ana konusunu oluşturan işgücü piyasası için ise iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ekonomik küreselleşme sürecinin yeni iş alanları ve istihdam olanakları sağladığına ve işsizlik oranlarını azalttığına yöneliktir. İkincisi ise ekonomik küreselleşme sürecinin ülkelerin uluslararası ölçekte rekabet edebilirliğine zarar vererek üretim süreçlerini aksatabileceği ve nedenle işsizlik oranlarını arttırabileceğine yöneliktir.

Bu bilgilerden hareketle söz konusu çalışmada ekonomik küreselleşme sürecinin işsizlik oranları üzerindeki etkileri Türkiye ekonomisi için araştırılmıştır. Çalışma dönemi işsizlik oranlarına ait verilerin yeterli düzeyde bulunmaması nedeniyle 1988-2020 yıllık gözlemleri için belirlenmiştir. Temel olarak ekonomik küreselleşme sürecinin temel iki parametresi olan dış ticaret ve sermaye akımlarının işsizlik oranları üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda sermaye akımları için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve dış ticaret akımları için ise dışa açıklık oranı parametrelerine yer verilmiştir. Bunların dışında işsizlik oranlarının diğer ana belirleyicileri olan ekonomik büyüme ve toplam nüfus parametreleri de modele kontrol değişkenleri olarak eklenmiştir. Analizler kapsamında çok sayıda eşbütünleşme testini bulduran Bayer ve Hanck (2012) eşbütünleşme ve Breitung ve Candelon (2006) frekans alanında nedensellik testleri ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular ekonomik büyüme ve dışa açıklığın uzun dönemde işsizliği azalttığına ve nüfus artışının ise işsizliği arttırdığına yöneliktir. Bu sonuçlar Ricardo Teorisini destekler nitelikte olup Dutt vd. (2009), Felbermayr vd. (2011), Soomro vd. (2012) vb. çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları için tespit edilen katsayının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Yapılan nedensellik analizinde ise sadece doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından işsizliğe doğru uzun ve orta dönemli nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular, Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme ve dışa açıklığın işsizlikle mücadelede belirleyici bir rolü olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan özellikle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından işsizlik oranları üzerine yeterli katkı alınmadığı dikkat çekmektedir. Buna göre işsizliğe karşı dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasının ve liberal politikaların izlenmesinin ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlayacağı söylenebilir. Ayrıca Türkiye ekonomisinde son yıllarda yeterli ölçekte yer almayan doğrudan yabancı sermaye akımlarını arttırmaya yönelik politikaların daha etkin bir şekilde uygulanması işsizlik politikalarının başarıya ulaşması açısından büyük öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Altınar, A., Bozkurt, E., & Toktaş, Y. (2018). The Effect of Economic Globalization on Unemployment in Emerging Market Economies. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 1763-1783.
- Anjum, N. & Perviz, Z. (2016). Effect of trade openness on unemployment in case of labour and capital abundant countries. *Bulletin of Business and Economics*, 5(1), 44-58.
- Aydemir, C. & Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, VI, 20, 268.
- Awad, A. (2019). Economic Globalisation and Youth Unemployment: Evidence from African Countries. *International Economic Journal*, 33(2), 252–269.
- Awad, A., & Youssof, I. (2016). The impact of economic globalisation on unemployment: The Malaysian experience. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 25(7), 938-958.
- Banerjee, A., Dolado, J. & Mestre, R. (1998). Error-correction mechanism tests for cointegration in a single-equation framework. *Journal of Time Series Analysis*, 19(3), 267-83.
- Bayer, C. & Hanck, C. (2012). Combining non-cointegration tests. *Journal of Time Series Analysis*, 34(1), 83-95.
- Boswijk, P.H. (1994). Testing for an unstable root in conditional and unconditional error correction models. *Journal of Econometrics*, 63, 37–60.
- Breitung, J. & Candelon, B. (2006). Testing for short-and long-run causality: a frequency-domain approach. *Journal of Econometrics*, 132(2), 363-378.
- Cheema, A. R. & Atta, A. (2014). Economic determinants of unemployment in Pakistan: Cointegration analysis. *International Journal of Business and Social Science*, 5(3), 209-221.
- Dutt, P., Mitra, D. & Ranjan, P. (2009). International trade and unemployment: The ory and cross-national evidence. *Journal of International Economics*, 78(1), 32–44.

- Engle, R.F. & Granger, C. W. J. (1987). Co-integration and error correction: representation, estimation, and testing. *Econometrica*, 55(2), 251-276
- Felbermayr, G., Prat, J. & Schmerer, H-J. (2011). Trade and unemployment: What do the data say?. *European Economic Review*, 55(6), 741-758.
- Fisher, R.A. (1932). Statistical methods for research workers. In: Breakthroughs in Statistics, Springer, New York.
- Freund, C., & Rijkers, B. (2014). Episodes of unemployment reduction in rich, middle-income and transition economies. *Journal of Comparative Economics*, 42(4), 907-923.
- Gozgor, G. (2017). The Impact of Globalization on the Structural Unemployment: An Empirical Reappraisal. *International Economic Journal*, 31(4), 471-489.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, (Çev: Medeni Beyartaş), Bakış Yayınları, İstanbul.
- Held, D. & McGrew, A. G. (Eds.). (2000). *The global transformations reader: An introduction to the globalization debate*, Malden, Massachusetts, Polity Press.
- Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12, 231-54.
- Kien, T. N. & Heo, Y. (2009). Impacts of trade liberalization on employment in Vietnam: a system generalized method of moments estimation. *The Developing Economies*, 47(1), 81-103.
- Lim, S. & Burgoon, B. (2017). Globalization and Support for Unemployment Spending in Asia: Do Asian Citizens Want to Embed Liberalism?. *CEAFJP Discussion Paper Series*, No: 17-03.
- Mete, E. (2021). Youth unemployment in the context of economic globalization and labour freedom: Dynamic panel data analysis. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(3), 1012.
- Mike, F. (2020). *The dynamic effect of globalization on unemployment rates in developing countries*. In: Perspectives on Modern Economy (Ed: Aizhan Khoich, Ali Eren Alper, Ahmet Arif Eren), IJOPEC Publications, No: 2020/11, 81-97.
- Özel, H. A. & Sezgin, F. H. (2013). Türkiye'de Ekonomik Açıklık ve İşsizlik İlişkisinin Zaman Serisi Analiziyle İncelenmesi. *Trakya University, Economics & Administrative Sciences Faculty E-Journal*, 2(2).
- Prasetyo, A. S. (2022). Relationship of Trade Openness, Financial Openness, and Unemployment Rate in ASEAN. *Buletin Ekonomika Pembangunan*, 3(2).
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social theory and global culture*, London, Sage Publications.

- Robins, K. (2005). *Tradition and translation: National culture in its global context*. In *Enterprise and heritage* (29-52). London: Routledge.
- Rodrik, D. (1999). *Küreselleşme Sınırı Aştı mı?*, Çev. İzzet Akyol, Fatma Ünsal, İstanbul: Kızılelma Yayınevi.
- Savitch, H. V. (2002). What is new about globalisation and what does it portend for cities?, *International social science journal*, 54(172), 179-189.
- Siddiqa, A., Hussain, T., Qasim, M., & Javed, M. I. (2018). The Impact of Globalization on Unemployment and Economic Growth: Panel Data Analysis for Developing Countries. *Bulletin of Business and Economics*, 7(3), 122–131.
- Soomro, R. H., Nasar-ul-eman, S. M. & Aziz, F. (2012). Impact of Economic Globalization on Unemployment: Global and National Perspective. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3(12), 605-616.
- Sönmez, F. D. & Özerkek, Y. (2018). Türkiye'de Bölgesel Genç İşsizliğin Belirleyicileri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 40(2), 297-318
- Steger, M. B. (2003). *Globalization: A very short introduction*, Oxford, Oxford University Press.
- Stock, J. H., & Watson, M. W. (1993). A simple estimator of cointegrating vectors in higher order integrated systems. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 783-820.